

- 1) Hazai okmánytár VIII. 239. V. ö. Wenczel XII. 494. Századok: 1909: 667. o.
- 2) M. O. D. L. 641. Károly J. Fejérvármegye története. II. E. 49. o.
- 3) M. O. L. Urbaria et. Conscriptiones. Fasc. 37. Nr 17.
- 4) 31/1724. és 27/1729. sz. középkori oklevél átirások csomója a városi levéltárban.
- 5) Dr Schoen Arnold közlése után.
- 6) 16/1716. sz.
- 7) Szívár részére adományozott Lipót-féle dipl. 1703. X/23-áról.
- 8) Lásd a Conscriptiones c csomóban, városi levéltár.
- 9) Memoriale ad Conscriptiones Deputationem, l. u. o.
- 10) 1727. aug. 14. Jkv.
- 11) L. a városi levéltárban.
- 12) Jkv. 1735: II/25,
- 13) Jkv. 1728: X/12,
- 14) Jkv. 1738: XI/14,
- 15) Jkv. 1739: V/22,
- 16) Jkv. 1752: III/22,
- 17) egy urna 24 messzelyt tett ki,
- 18) l. a számadásokat.
- 19) Jkv. 1714: II/27,
- 20) Jkv. 1774: VIII/12,
- 21) Jkv. 1694: IX/24,
- 22) Jkv. 1720: IX/17,
- 23) Jkv. 1737: IX/20,
- 24) Jkv. 1720 IX 17,
- 25) Jkv. 1737: IX/20,
- 26) Jkv. 1730: IV/18,
- 27) Jkv. 1779: IX/3,
- 28) Néhány évvel ezelőtt is tőkétet vetett ki a földből az ekevas, pár évtizeddel ezelőtt pedig állítólag földbeomlás következtében épített pincére és abban borral telt hordókra bukkantak.

Kőkori telepmaradványok Lovasberényben.

LOVASBERÉNY, ahonnan a bronz-, a vas- és római korból már vannak leletek a székesfehérvári muzeumban, legújabbán a kőkorszakból nyújtott érdekes adatokat. Ezek feltárása és összegyűjtése Dr. Brunner István, lovasberényi orvos érdeme, kinek amatőr lelkesedéssel, de a szakembernek is dicséretére való körütekintéssel végzett kutatásai már oly sok adattal gazdagították Lovasberény archeológiáját.

Az itt tárgyalandó leletek lelőhelye az alsóteleki határ Gubadomb nevű része, ahol dr. Brunner István a muzeum beleegyezésével és felügyeletével 1934 és 35-ben Tóth Mihály, Südi Sándor, Takács János és Császár Mihály földjein végzett kutatásokat. Kutatásairól részletes leírásban, fényképekkel, rajzok leletek be-

szolgáltatásával számolt el a székesfehérvári muzeumnak. Leírásai oly szakszerűek, hogy megérdemelnék a teljes leközlést. Helyszúke miatt sajnos itt csak rövid kivonatot nyújthatunk belőlük.

I. Brunner István a kutatásait Tóth Mihály földjén kezdte meg, ahol szántás közben falszerűen rakott termésköveket talált. A falak római épületmaradványoknak bizonyultak. Azután Südi Sándor földjén folytatta a munkát. Itt az 5. sz. feltárás alkalmával „a negyedik ásónyomnyi szintben agyagpiramisok, tűzgúlák alkotta csoportozat került elő. Tűzpadra gondolva, ami esetleg lakógödörben fekszik, széles alapon, 20 cm-es szinteket bontva le, dolgozunk az elméletileg elgondolt szélektől befelé. Teljes kibontása után különös ritusú temetkezési mód képe tárul föl.“

„Gyermekcsontváz zsugorított helyzetben, jobb oldalán fekvé, közel keleti-nyugati irányban, fejfel nyugatnak, arccal dél felé. A lábszárcsontok helyzetéből következtetve erősen felhuzott lábakkal hiányos állapotban. A lábszárcsontok mellől agyagkorongocska került elő világos sárgaszínű homokos agyagból. A tarkó mögül borsónyi élénk cinóber-vörös röögöcske.“

„A csontvázról északkeleti irányban 40 cm. magas szorosan összálló csontakás, két sor lapos terméskőre rakva. Javarészben hatalmas forgók, arasznyi, felhasogatott csövesrésszel, állkapocsdarabok és bordák. Ezen csontakás mellett közvetlenül északkeletre agyagpiramisok, tűzigulák csoportja 19 darabból (közülök 8, amint kibontani akartuk, szétment) rendszertelenül kört formálva. Közük hamu, széndarabkák nincsenek, hanem tőlük délre találjuk meg a 3-4 cm. vastag hamurakást félméternyi átmérőjű körzetben. Alatta a környezet földjénél alig keményebb, nem átégett talajjal. A talaj elütő színe a sircödör szélét annak délkeleti sarkánál jól szemlélteti.“ (I. melléklet II. tábla 3. sz. kép.)

„Edénytöredéket a sírral kapcsolatban, az ekejárta földben talált apró töredékeket nem számítva ide, három helyen találtunk és pedig: a csontváz feje mögött nyugatra, félméternyre, ennek szintjétől 20 cm-nyire magasabban. Két darab tenyérnyi, ujjnyi vastag, tiszta anyagú, egész törési felületén vörös cserépedény töredéket. — A csontakás felett az ekejárta rész letakarítása után a csonthalmaz felső szintjétől 10-15 cm-nyire fekete, simára fényezett, 5 mm. vastag bronzkori típusú töredék nyakirésszel (2db). Az agyagpiramis csoportozat nyugati szélénél élire állítva, összetört agyaglobornak (piramis) támaszkodó edénytöredék bronzkori típusú fülkiképzéssel és felerősítéssel.“

„In situ mindegyik másodlagos helyzetben fekvőnek látszik. A füles döntésgödörbe dobott be és került a szétásott agyagloborra, emellett szólnak a tőle arasznyira fekvő szőlővessző és gyökérzet korhadrt részei. Ez utóbbi edény meglevő darabja után rekonstruálva különben is akkora, hogy eredetileg abban a hely-

zetben az agyagloborok között úgy nem volt elhelyezhető. Feltárásunk viszont annyira óvatos volt és részletező, hogy többi darabjának is ott kellett volna lenni-e, ha ebből a szintből való.“

„Igy keramikai kormeghatározó anyag a temetkezés e módjának idejére a temetkezés szintjéből nem áll rendelkezésünkre, csak maga a ritus. Hogy a temetkezésnek ez a formája nem véletlen, illetve szörványos jelenség a mi telepünk esetében, azt az alábbi esetből látjuk, ahol hasonló csonthalmazt, ugyancsak terméskőre rakva, találtunk.“ A sírból a muzeumba került leletek: Gyermekcsontvázak lábszárcsontok mellett talált agyagkarikák, tűzipamisok és állatcsontok.

II. A fenti sír közelében másik érdekes feltárás egy a kutató árok méternyi mélységében fekvő, tartósan használt, tűzpad. A tűzpad, a kevert talajréz alatti nem bolygatott föld színéből megállapíthatóan, egy a szomszéd földbe átmenő folyosószerű gödör kitáguló déli sarkában volt. A folyosószerű gödör 1 méternyi szélességű és 80 cm. mély. A tűzpad méternyi széles, kör alakú, 15 cm, vastagságú szenes, vályogszerűen összeálló hamuréteggel. Altalaja 10 cm-nyi vastagságban téglaszerűen átégett. A hamu között egyetlen cserépdarab körömbenyomásos díszítéssel és egy szecskás agyagból készült tűzgúla töredéke. A folyosóban annak közepe táján két terméskő darabon kívül egyebet nem találtunk. A hamu között diónyi széndarabok is voltak, makroszkopice bükkfa szénéhez hasonlíthatók.“

Egyéb itt talált leletek a gyermeksírtól nyugatra húzott feltárásból, különböző szintből; 2 db. csonteszköz, 1 db. csonttű, 1 db terra sigillata edényke talpa, bélyeges.

III. A Takács Mihály földjén végzett kutatásáról Brunner ezt írja: „A föld tulajdonosa, mikor engedélyét kértem földjének átnézésére, elmondta, hogy földjében szőlő volt hosszú időn keresztül. Döntésgödrök készítésénél igen gyakran találtak emberi csontokat, koponyákat, kisebb cserépedényeket, amelyekből pár darabot „tabáni“ pincéjében őrizget. Örültem, hogy egész példányokhoz sikerül jutnom, öröömöm azonban korai volt, mert kiderült, hogy az unokák azoknak régen a végére jártak. Földje alaposan kitararítottnak bizonyult. Egy érdekességgel mégis szolgált. A gyermeksírnál feltárt csonthalmazhoz teljesen hasonló elrendezésűt találtunk, sajnos szédült környezettel.

A csonthalmaz lapos terméskövekre van rakva és nagyobb terméskövekkel szorosan egysorosán körülvéve. A csontok java részben forgók felhasogatott csöves részekkel. A talált patacsont, szemfog és álkapocsrészlet benne két zápfoggal kétségtelenné teszi, hogy az egész csonthalmaz fiatal ló csontjaiból rakatott egy halomba. A csonthalmaz magassága alapjától nézve 60 cm-nyi és ugyanolyan széles is volt. A kutató árokból pár ütőkő került elő.“

IV. A kutatás további területe Császár Mihály földje volt. „A talaj 80 cm. mélységig több ízben átforgatott, benne teljes összevisszaságban, szétesve edénytöredékek, melyekből össze gyűjtöttük az összes valami jellegzeteset mutató darabot. Kutató árkainkból itt került elő egy kovapenge és egy vakaró. A 4. számú kutatóárkunk egy lakásgödör konturjait adja a már nem bolygatott rétegben. Szabálytalan kör alakú, 2·50 m. szélességű és a talaj felszíntől számítva 1·60 m. mély. Keleti oldalán hamuszenes tüzelőtér, két hatalmas állati forgócsont felhasználva, apró cseréptöredékek durva szemcsés anyagból és egy ugyanilyen összetételű anyagból készült, szerintem „emberfejet“ utánzó, minden valószínűség szerint agyagkupot helyettesítő tárgy. Ugyancsak ebből a szintből két edénycseréptöredékből formált, két oldalról egy lyukra átfúrt szövőszéknehezék. (Fedők?). Innen került elő két csiszolt kővéső, csiszolt kőeszköz töredéke, egy nagyobb kőeszköz töredéke (a későbbi korok embere fenőkőnek használta). egy gondosan csiszolt csonteszköz, tűtartó, egy drb. gyilok vagy simító talán szarvból, lakástapasztás darabok szecsskás agyagból.

V. Ezek a feltárások 1934-ben voltak. 1935-ben Brunner I. Tóth Mihály földjén tárt föl egyes tűzhely maradványt és e mellett általa sütőlapnak (?) nevezett, égetett agyagtapaszt. A tűzhely közelében halomra hányt, hasított szarvasmarha csontok feküdtek. A tűzhelyen talált cserépekből egy kis csészeforma edényt sikerült összeállítani, füle hiányzott, mag. 6·8, szájbősége 13 cm. A tűzhely mellett magasabb szintben egy hiányos füles bögre feküdt a fül magasságban benyomott pontkörrel. Magassága 19·4, szájbősége 12 cm. Edények és a körülötte talált edénycserepek a tűzhelyet bronzkori maradványnak datálják.

VI. Az egész ásatási területen összegyűjtött keramikai anyag nagyon vegyes képet tár elénk. A határozottan kőkori cserépek mellett a bronz- és római korra vallók is kerültek elő. A kőkoriak nagyobbára körömbenyomásos, kalászosrajzú töredékek, akadt köztük talpcsöves és bütykös is. Külön figyelemre méltó 9 db. mélyített és pontvonaldiszes gömbalakú töredék, mint tipikus képviselői a fiatalabb lineáris keramikának (Roska: Az ősrégészet kézikönyve II. 139. l. 1—4. á.) A Császár-féle földön lakógödörben tűzhelyen került elő egy ismeretlen rendeltetésű égetett piramis-féle agyagtárgy, mely két a szemet érzékeltetni akaró ujj benyomással emberi arcot (?) látszik utánozni. A leletek nagyrészt Dr. Brunner István adományából a székesfehérvári múzeum őrzi. (Lt. sz. 9758—69). (I. melléklet II. tábla 4. sz. kép).

Dr. Brunner István (Lovasberény).